

BİBLİYOGRAFYA :

Ahbâr Mecmû'a (nşr. İbrâhîm el-Ebyârî), Kahire 1401/1981, Mukaddime, s. 5-12; Brockmann, *GAL Suppl.*, I, 231-232; Sanchez Albornoz, "el-Ajbâr maymu'a", *Cuestiones historiográficas que suscita*, Buenos Aires 1944; C. F. Seybold, "Ahbâr Mecmua", *IA*, I, 155-156; E. Lévi-Provençal, "Emevîler", *IA*, IV, 257; a.m.f., "Akbâr Madjmû'a", *ET* (İng.), I, 320-321.

AHMET AĞIRAKÇA

AHBÂRİYYE

(الأخبارية)

İmâmiyye Şîası içinde, dinî hükümlerin tek kaynağı olarak sadece kendi imamlarının rivayetlerini esas kabul edenlere verilen ad.

Ahbâriyye, **haber** kelimesinin çoğulu olan **ahbâra** bir nisbet ifadesi olup, dinî konularda nakil ve rivâyetlere bağlananlar demektir.

Ehl-i sünnet mezhepleri arasında, dinî hükümlerin tesbiti hususunda farklı metotlar uygulamasının sonucu olarak ortaya çıkan ehl-i eser—ehl-i re'y veya **selef—halef** şeklindeki ayrımın benzeri, Şîa fırkaları arasında ahabâriyye ve usûliyye kelimeleriyle yapılmıştır. Ahbâriyye, imamların otoritesine mutlak bağlılık esasından hareket ederek onlardan nakledilen sözlü ve yazılı rivayetlerin akaid ve fıkıh alanlarında tek kaynak olduğunu savunmaktadır. **Gaybet*** döneminin başlamasından itibaren (260/873) İmâmiyye Şîası içinde ortaya çıkan **Usûliyye*** ise Ahbâriyye'nin aksine, dinî hükümlerin tesbit edilmesi ve anlaşılması konusunda **istidlâl** metodunu benimsemiştir.

Ahbâriyye ve usûliyye, Şîa içinde mevcut birbirine zıt iki anlayışı ifade eden tâbirler olarak ilk defa Şîî müellif Abdülcelîl-i Kazvî'nin 565 (1170) yılında kaleme aldığı *Kitâbü'n-Nakz*'da yer almıştır. Bununla birlikte Ahbâriyye'nin kurucusu, *Kitâbü'l-Fevâ'id-i medeniyye* adlı eserinde Ahbâriyye anlayışını temellendiren Muhammed Emîn el-Esterâbâdî (ö. 1033/1624) kabul edilir (bk. Gianroberto Scarcia, *RSO*, s. 219). Esterâbâdî, kendi döneminden önce bulunan fakat sistemleştirilmemiş olan Ahbâriyye metodunu büyük bir titizlikle incelemiş ve onu yeni bir anlayışla âdetâ bağımsız bir ekol haline getirmiştir. Aynı müellif, İmam Küleynî ile Büveyhîler döneminin üç ünlü Şîî âlimi Şeyh Müfid, Şeyh Murtaza ve Şeyh Tûsî'nin eserlerini dikkatle incelemiş, Allâme Hil-

lî, şehid-i sâni Zeynüddin el-Âmilî ve çağdaşı Bahâeddin el-Âmilî gibi pek çok Şîî âlimin akaid ve fıkıh usulü konularındaki görüşlerini tenkide tâbi tutmuştur. Neticede Usûliyye anlayışına karşı çıkarak nasların gerçek müfessirlerinin Allah tarafından bu işle görevlendirilmiş mâsum imamlar olduğunu, imamlara ait haberlere nasların zâhirinden ve akıldan önce yer verilmesi gerektiğini, bu haberlerin dinî hükümlerin yegâne kaynağını teşkil ettiğini ısrarla savunmuştur. Ona göre imamlara ait rivayetlerin tamamı "sahih kategorisi"nde olup **yakîn*** ifade eder. Bunlar, Usûliyye taraftarlarının iddialarının aksine, hiçbir zaman zayıf olarak nitelendirilemez ve bu tür haberlerin **zan*** ifade ettiği ileri sürülemez.

Ehl-i sünnet'te olduğu gibi İmâmiyye'ye göre de din, usul (akaid) ve fûrû (ibâdât ve muamelât) olmak üzere iki ana bölümde incelenir. Bu iki bölümün konu ve muhtevasını tesbit etmek için dayanılan kaynaklar ise genellikle Kitap, Sünnet, icmâ ve akıl (kıyas) olarak kabul edilir. Şîî âlimler, bu kaynakların birincisini teşkil eden Kur'an'ı yorumlarken değişik bir tefsir anlayışına sahip olduklarından farklı sonuçlara ulaşabilmektedirler. Dinin ikinci kaynağını meydana getiren sünnet konusunda ise Ehl-i sünnet, ashaptan gelen rivayetlerin tamamını, usûl-i hadis ölçüleri içinde, **sünnet** olarak değerlendirirler. Halbuki Şîa fırkaları sadece **Ehl-i beyt** ile kendilerince benimsenmiş diğer bazı sahâbîlerin ve imamların rivayetlerini **sünnet** olarak kabul etmektedirler. Zira Şîa'ya göre **sünnet**, "belirli râvi topluluğunun, Peygamber'in de dahil olduğu on dört mâsumdan günümüze kadar ulaştırdıkları rivayetler"den ibarettir. Dolayısıyla Kur'an'ın açıklanması ve yorumlanmasında ancak bu rivayetler esas alınabilir. İcmâ da Ehl-i sünnet anlayışında olduğu gibi âlimlerin dinî bir konunun hükmünde ittifak etmesi değil, sadece İmâmiyye âlimlerinin bir konudaki ittifakıdır.

İmâmiyye âlimleri arasında dinî hükümlerin tesbiti konusunda akla yer verme tartışmaları eskiden beri yapılagelmıştır. İmâmiyye Şîası'nın hâkim anlayışına göre dinî otoritenin, mâsum kabul edilen imamların şahsında toplandığını söylemek mümkündür. İmâmiyye'ye göre, Allah tarafından kendisine rehberlik görevi verilmiş, üstün niteliklerle donatılmış ve gûnahtan korunmuş (mâ-

sum) dinî bir otoriteye insanlık daima muhtaçtır. Onlar, bu noktadan hareket ederek söz konusu özellikleri taşıdığına inandıkları imamlara ait rivayetleri korumaya büyük titizlik göstermişlerdir. Başlangıç döneminden beri bu ana fikir etrafında hareket eden İmâmiyye âlimleri, Şîa literatüründe "el-Kütübül-erbaa" olarak bilinen bir hadis külliyyatı meydana getirmişlerdir. Bu külliyyat, Küleynî'nin *el-Kâfî fi 'ilmi'd-din*, İbn Bâbevehy el-Kummî'nin *Kitâbü men lâ yahzuruhül-fakih*, Ebû Ca'fer et-Tûsî'nin *Kitâbü'l-İstübâr* ile *Kitâbü Tehzîbi'l-ahkâm* adlı eserlerinden oluşmaktadır. Ahbâriyye mensupları bu dört eserde bulunan bütün haberleri sahih kabul etmekte ve bunların yakîn ifade ettiği ne inanmaktadır. Onlara göre, iki haber arasında bir **teâruz*** görülürse bu teâruz, İmâmiyye Şîası'nın ana prensipleri ışığında giderilmeli, bu mümkün olmadığı takdirde herhangi bir karar ve tercihten kaçınılmalıdır (bk. TEVAKKUF).

Ahbâriyye anlayışı, Muhammed Emîn el-Esterâbâdî'nin ölümünü takip eden iki asır içinde büyük gelişme göstermiş, bu dönemde Esterâbâdî'nin görüşleri Muhammed et-Takî el-Meclisî, Molla Muhsin Feyz el-Kâşânî tarafından tasavvuf ve felsefeyle mezcedilerek desteklenmiştir. *Tafşîlû vesâ'ilî's-Şî'a ilâ ahkâmî's-şerî'a* adlı eserinde imamların haberlerine geniş bir şekilde yer veren, Ahbâriyye anlayışını benimsemekle birlikte Usûliyye'ye mensup müctehidlerle tartışmaya girmekten kaçınan Hür el-Âmilî, Ahbâriyye'nin meşhur ve tesirli savunucularından biri olmuştur. Âmilî'nin çağdaşı ve *Nûrû's-şekaleyn* adlı tefsirin müellifi olan Ali b. Cum'a el-Arûsî el-Huveyzî de Ahbâriyye'yi desteklemiştir.

İmâmiyye içinde başlangıçtan itibaren devam eden Ahbâriyye ve Usûliyye tartışması, zamanla Usûliyye lehine sonuçlanmış ve Mu'tezile'nin kelâm metoduna benzer bir yol takip eden bu anlayış, İmâmiyye Şîası içinde giderek daha yaygın bir biçimde benimsenmiştir. Nitekim, XVIII. yüzyılın ikinci yarısında yaşanan bazı müelliflerin Ahbâri'î Haşvîlik ve Zâhirîlik'le suçlayan eserlerinin de desteğiyle iyice güçlenen Usûliyye karşısında, artık sadece Şîa'nın mânevî merkezi Kerbelâ'da hissedilen Ahbâriyye hâkimiyeti, zamanla burada da etkisini tamamen kaybetmiştir. Ahbâriyye'nin son ünlü temsilcisi Mirza Muhammed b. Abdünnebî en-Nisâbü'rî'dir (ö. 1233/

1818). Mirza Muhammed, Usûliyye liderlerinden Ca'fer Kâşifülgitâ en-Necefi (ö. 1227/1812) tarafından kaleme alınan *Keşfü'l-gitâ* 'an me'âyihi Mirzâ Muhammed 'adüvvi'l-'ulemâ' adlı eserde şiddetle eleştirilmiştir. Hakkındaki bu nevi tenkit ve iddiaların halk üzerinde yaptığı tesirler sonunda Mirza Muhammed, Kâzimeyn'de kalabalık bir grup tarafından öldürülmüş, böylece Ahbâriyye tamamen çökmüştür. Ahbâriyye'nin günümüzde sadece Hürremşehr ve Abadan'da bazı temsilcileri bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mahmud Şükrî el-Âlûsî, *Muhtaşarü't-Tuḥfe-ti'l-İsnâ 'aşeriyye*, Kahire 1373, s. 47 vd.; Mübed Keyhusrev İsfendiyâr, *Debistân-ı Mezhâib* (nşr. Rahîm Rızâzâde-i Melik), Tahran 1362 hş., I, 247-250; İzmîrî İsmail Hakkı, *Muhassalü'l-keîlâm ve'l-hikme*, İstanbul 1336, s. 127 vd.; İzzâhu'l-meknûn, I, 560; E. G. Browne, *A Literary History of Persia*, London 1953, IV, 374-376; Hamid Algar, *Religion and State in Iran, 1785-1906: The Role of the Ulama in the Qajar Period*, Berkeley 1969, s. 33-36; a.mlf., "Akbârî", *Elr.*, I, 716; Rüşdî Muhammed, *el-'Akl 'inde's-Şi'ati'l-İmâmiyye*, Bağdad 1393/1973; Muhsin el-Emin, *A'yânü's-Şi'a* (nşr. Hasan el-Emin), Beyrut 1403/1983, I, 111; E. Ruhi Fiğlalî, *İmâmîyye Şiâsi*, İstanbul 1984, s. 206, 210, 215, 226; Gianroberto Scarica, "Intorno alle controversie tra Ahbârî e Usûlî presso gli Imâmîti di Persia", *RSO*, XXXIII/III-IV (1958), s. 214-250; Nikki R. Keddie, "The Roots of the Ulama's Power in Modern Iran", *Scholars, Saints, and Sufis*, Berkeley 1972, s. 222-223; E. Kohlberg, "Shi'i Hâdîth", *Arabic literature to the end of the Umayyad period*, Cambridge 1983, s. 299-307; a.mlf., "Akbârîya", *Elr.*, I, 716-718; W. Madelung, "Imamism and Mu'tazilite Theology", *Religious Schools and Sects in Medieval Islam*, London 1985, s. VII/21; a.mlf., "Akhbârîya", *El² Suppl.* (İng.), I, 56-57; R. Strothmann, "Şi'a", *İA*, XI, 510; Cl. Huart, "Şeyhler", *İA*, XI, 479; Joseph Schacht, "Usûl", *İA*, XIII, 72; S. H. Nasr, *İthnâ 'Ashariyya*, *El²* (İng.), IV, 278.

METİN YURDAGÜR

AHBÂRU KUDÂTI MISR

(اخبار قضاة مصر)

Ebû Ömer Muhammed b. Yûsuf el-Kindî'nin (ö. 350/961) Mısır kadılarına dair eseri.

Kitâbü'l-Ḳudât veya kısaca *el-Ḳudât* diye de anılan ve kronolojik sıraya göre düzenlenmiş olan eserde 23-246 (643-860) yılları arasında tayin edilen kadılar ele alınmış, Kays b. Ebû'l-Âs'tan Bekkâr b. Kuteybe'ye kadar kırk dört kadı hakkında bilgi verilmiştir. Kitapta kadıların tayin ve görevden ayrılış tarihleri, kimin tarafından tayin edildikleri, ne kadar maaş aldıkları gibi hususlar yanın da genellikle bu kadılarla ilgili şahsî bil-

giler de yer almaktadır. Ayrıca, yer yer uzun olmak üzere, verdikleri bazı önemli kararlar ve yaptıkları kazâî uygulamaların da zikredilmesi esere ayrı bir değer kazandırmaktadır. Kitap o dönemin toplum yapısı, bazı müesseselerin gelişmesi ve İslâm adliye tarihi konusunda son derece kıymetli bilgiler ihtiva etmektedir. Bu bilgilerin râvi zinciriyle (isnad) zikredilmiş olması da ayrı bir önem arz etmektedir.

İlk defa Richard J. H. Gottheil'in neşrettiği eser (*The History of The Egyptian Qadis*, Paris 1908), daha sonra Rhuvon Guest tarafından, British Museum'da (nr. 1212/2, Add. 23324) bulunan ve 624 (1227) yılında istinsah edilen nüshası esas alınarak Kindî'nin *Kitâbü'l-Ümerâ* (el-Vülât) adlı eseriyle birlikte yayımlanmıştır (*The Governors and Judges of Egypt-Kitâbü'l-Vülât ve Kitâbü'l-Ḳudât*, Leiden 1912). Bu eserle birlikte, yazma nüshasına ekli iki zeyil de basılmıştır. Bunlardan ilki Ebû'l-Hasan Ahmed b. Abdurrahman b. Bürd'e ait olup 246-366 (860-977) senelerini, müellifi belli olmayan ikinci zeyil ise 347-424 (959-1033) yıllarını içine almaktadır. Ancak bu iki zeyil, kronolojik kısa bilgiler dışında tarihî değeri olan herhangi bir bilgi ihtiva etmemektedir. Nitekim Kindî'ye ait olup kırk dört kadı hakkında bilgi veren asıl kısım 176 sayfa (300-476) iken yirmi dört kadıya yer verilen birinci zeyil on sekiz (477-494), dokuz kadıdan bahseden ikinci zeyil de yedi sayfadır (494-500). Nâşir esere yazdığı elli dört sayfalık bir giriş yanında, eserin sonuna İbn Hacer'in *Ref' u'l-İsr 'an Ḳudâti Mısır* adlı eserinden alınan ve 237-419 (851-1028) yılları arasında görev yapan kırk dört kadı hakkında ilâve bilgiler ihtiva eden bir bölüm daha eklemiştir. Bu neşrin daha sonra ofset baskısı da yapılmıştır (Bağdat 1964). R. Guest neşrinde, eserin 302-306 sayfaları arasında bazı takdim-tehirler meydana gelmiş ve burada biyografileri verilen üç kadıyla ilgili bilgiler birbirine karışmıştır (bk. C. C. Torrey, s. 550 vd.).

İbn Hallikân, İbn Zülâk'ın biyografisini verirken (bk. *Vefeyât*, II, 91-92), dolayısıyla Kindî'den de söz ederek onun eserini 246 (860) yılına kadar getirdiğini söyler. Bu bilgi, R. Guest tarafından yapılan neşrin tam olduğu hususunda önemli bir işaret sayılmakla birlikte, Kindî'nin eserini kendi zamanına kadar tamamlamış olması da muhtemeldir. Diğer taraftan kaynaklar İbn Zülâk'ın Bekkâr b. Kuteybe'den başlayıp

Muhammed b. Nu'mân'a kadar getirdiği (246-386/860-996) bir zeylinden bahsediyorlarsa da bu eser günümüze kadar ulaşmamıştır.

Kindî'nin eserinin büyük bir kısmı İbn Hacer'in *Ref' u'l-İsr* adlı kitabında aynen yer almış olup bunun Yûsuf b. Şâhin tarafından *en-Nücûmü'z-zâhire bi-telḥîşi aḥbârî Ḳudâti Mısır ve'l-Ḳâhire* (bk. Brockelmann, *GAL*, II, 83) adıyla yapılan muhtasarı da bir bakıma Kindî'nin eserinin gözden geçirilmiş ve önemsiz derecede kısaltılmış bir nüshası mahiyetindedir (bk. R. Guest, *Kitâbü'l-Vülât ve Kitâbü'l-Ḳudât*, Giriş, s. 12).

BİBLİYOGRAFYA :

R. Guest, *Kitâbü'l-Vülât ve Kitâbü'l-Ḳudât* [Ebû Ömer el-Kindî], Leiden 1912, Giriş, s. 12 vd.; İbn Hallikân, *Vefeyât* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1968-72, II, 91-92; Brockelmann, *GAL*, II, 83; *Suppl.*, I, 229-230; a.mlf., "Kindî", *İA*, VI, 812-813; Sezgin, *GAS*, I, 358; Charles C. Torrey, A Misplaced leaf in al-Kindî's "History of the Qādīs of Egypt", *Islamica*, II/4, Leipzig 1926, s. 550-555; F. Rosenthal, "al-Kindî Abū 'Umar Muhammad", *El²* (İng.), V, 121-122.

AHMET ÖZEL

AHBÂRU MEKKE

(اخبار مكة)

Ebû'l-Velîd Muhammed b. Abdullah el-Ezrakî'nin (ö. 250/864[?]) Mekke'nin tarihî, coğrafi ve topografik durumu hakkındaki eseri.

Kitabın tam adı *Aḥbâru Mekke ve mâ câ'e fihâ mine'l-âşâr*'dır. Müellif eserin tarih kısmını yazarken dedesi Ahmed b. Muhammed el-Ezrakî (ö. 222/

Aḥbâru Mekke'nin Türkçe tercümesinin ilk sayfası (Millet Ktp., Ali Emîrî, Tarih, nr. 1217)